

## Összehasonlító irodalom és színháztudományi kutatások

### Beszámoló

Kutatócsoportunk összetétele a következő: két egyetemi hallgató (Sárkány Tímea másodéves magyar- világ- és összehasonlító irodalom szakos, Boér Máté harmadéves magyar-angol-klasszika filológia szakos), Csata Adél másodéves mesterképzős (Magyar nyelvészeti és irodalomtudományi kutatások program) és Rác Emese doktorandusz hallgató (Filológia - Hungarológiai tanulmányok program) és a kutatásvezető Egyed Emese egyetemi tanár, a bölcsészettudományok doktora.

A kutatásnak felkészülés, műhelyfoglalkozások, terepmunka, konferencia-előadások és ellenőrzési-véglegesítési fázisai voltak. A műhelyfoglalkozásokat Kolozsvárt tartottuk, az Erdélyi Múzeum-Egyesületben és a BBTE Ottlik termében. A terepmunka a következő helyeken zajlott: Kolozsvár: Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár, a Román Nemzeti Levéltár kolozsvári igazgatósága, Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy). Sajnálatainkra ebben a kutatás idején mind a Bethlen Gábor Református Kollégium könyvtára, mind a Csíkis Székely Múzeum könyvtára, mind pedig az Erdélyi Református Egyházkerület Püspökségi levéltára költöztetés/rendezés miatt zárva volt.

Elképzelésünk szerint az olvasási-könyvgyűjtési szokások erősen kapcsolódnak a képzés és a mecénatúra kialakult rendszeréhez és ebből a célból az erdélyi magyarság nemesi családjainak az értelmiséggel és a külföldön képezett tanárokat is egy intézménybe szervező felsőbb iskolákkal való kapcsolatát is vizsgálni szükséges. Az ismert és az újonnan, Benkő József anyagában azonosított könyvjegyzéket egybevetve Rác Emese a nagyenyedi Református Kollégium könyvtára ügynevezett Hungarica Thecájának rekonstrukciójához jutott el, amely feltételezhetően teleki József, özvegye, Bethlen Kata és újabb gyűjtők anyagát tartalmazza a magyar könyvgyűjtés erdélyi történetét tekintve igen korán (a 18. század első felében). Noha a könyvek maguk az 1848-as eseményeket követő polgárháború körülmények között a kölcsönvetek kivételével megsemmisültek, így is nagy érték a virtuális könyvtár rekonstruált jegyzéke (a dolgozat Függeléke) és további kutatások alapját képezheti. Itt jegyzem meg, hogy Rác Emese a dolgozat előmunkálatainak egy részét bemutatta a Sapientia EMTE összehasonlító irodalomtudományi képzésirány-vezetői által szervezett csíkszeredai-sepsiszentgyörgyi Homo viator komparatistikai konferencián. E dolgozatot és mellékletét a véglegesítés előtt a kutatóműhelyben be is mutatta Rác Emese. Doktori felkészülésének jelentős állomása a jegyzékek komparációja és az ennek eredményeként létrejött jegyzék.

Boér Máté egy 1782-ben Marosvásárhelyt a Református Kollégium nyomdájában publikált fordításkötetet vizsgált az összehasonlító fordítástudomány és az íráshasználati modell módszerei segítségével. A kötetnek, amely bevezetőt, két ókori komédia magyar fordítását és hibaigazítást tartalmaz, mind a kolozsvári Akadémiai Könyvtárban, mind a sepsiszentgyörgyi Székely

Nemzeti Múzeum könyvtárában sikerült azonosítani egy-egy példányát. A kutatás célja itt az volt, hogy a közreadás motívumainak hipotézise mellett magának a fordításnak a minőségét – a korabeli nyelvszemléleti-nyelvújítási tájékozódás ismeretében – megvizsgálja, az ókori latin nyelvű drámák és a 18. századi magyar változatuk kódolt teatralitását is érzékeltetve. E munkákhoz nemcsak jelentős mennyiségű szakirodalom áttekintésére volt szükség, hanem arra is, hogy a korabeli házi és iskolai nevelésre-képzésre vonatkozó elképzeléseket figyelembe vegye a kutató. E dolgozat korábbi változatát az erdélyi magyar oktatásban résztvevő diákok számára szervezett Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencián (Kolozsvár, 2015 május) illetőleg az Egerben az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpontja Irodalomtudományi Intézete drámatörténeti kutatócsoportja illetőleg az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola közös szervezésében megvalósult nemzetközi Drámatörténeti konferencián (2015. szept. 1–4) is bemutatta- az ott megfogalmazódott észrevételeket is beépítette szövegébe. A tanulmányt, amelynek következtetése, hogy a latin nyelv tanulásához készített tanítványának, Teleki Domokosnak (és valamennyi virtuális korabeli tanuló) a fordító kedvvel forgatható tankönyvet, Plautus *Mostelláriájának* Kovásznai professzor által készített (a kutató által begépelt) fordítása egészíti ki.

Csata Adél mesterképzős hallgató is fordítást vizsgált, Verseggy Ferenc németből készített *Almarék erdélyi herceg, avagy a szebeni erdő* című regényét, de a hangsúly ez esetben nem a forrásszöveg és a célszöveg nyelvi egybevetésén, hanem a nemzetképek mint megismerési szerkesztmények és a történelemkép mint ideológiai eszköz vizsgálatán. Itt Erdély fikcióval telített bemutatása történelmi ismeretek helyett válik érdekesítő olvasmány tárgyává. A kutató a Habsburg birodalom kereteibe tartozó németül és magyarul olvasókra mint rekonstruált olvasóközönségre (annak képezetére) összpontosítva, egyszersmind a szerzői és fordítói intenciókra is kíváncsian végzi el a mű tartalmi elemzését (narratológiai eszközökkel). Az irodalmi névadás és fordítói probléma (nevek nyelvi transzfere) révén nyelvészeti kérdéseket is felvet tanulmányában. A filológiai probléma azt is jelenti, hogy ilyen címmel drámai mű is létrejött Weisenthurn Johanna révén, itt azonban csak a regényfordításról van szó. Csata Adél részt vet a sepsiszentgyörgyi Homo viator konferencián, előadásában mint egy virtuális utazást mutatta be a többnyire sematikus elemekből felépített “történelmi” terepet.

Egyed Emese Lukács István erdélyi költő kéziratot vizsgálva kereste a reformkor költészeti formáiban az imitáció és az eredetiség arányát. A szerző életrajzát is vizsgálva a költő által emlegetett sárospataki tartózkodásra nem talált pozitív példát, de Lukács stílusában a csokonais, berzsenyis strófapreferenciák sőt stílusimitációk szembeszökő volta kiderült a szövegek átírásakor. A három részre tagolt kézirat önéletrajzi és alkalmi utalásai továbbá az utolsó rész hun-székely kontinuitás-gondolata nevezhető regionális értéknek kora romantikus sajátosságnak. A dolgozat tervezett bemutatása az Erdélyi Múzeum-Egyesület által szervezett Magyar Tudomány napján betegség miatt elmaradt, de előzményéről a kutató beszélt a Rotterdamban szervezett júliusi nemzetközi kongresszuson. Mellékletben a Lukács-verseskötet

teljes, sajtó alá rendezett (a mai helyesíráshoz némileg – prozódiai, tájnyelvi szempontok figyelembe vételével – közelített szövege).

Sárkány Tímea Csokonai *Karnyóné*jával filológiai, drámatörténeti és szcenikai szempontból foglalkozott. A tanulmány első változatát bemutatta az Kolozsvárt szervezett ETDK-n, a továbbiakban még dolgozott a szövegen, erőteljesebben értelmezte a Csokonai-mű és aktuális előadása közti viszonyt. Különös aktualitást adott a feladatnak a *Karnyóné* kolozsvári, nagyszínpadi bemutatása Keresztes Attila rendezésében 2015 tavaszán. Sárkány Tímea a Csokonai-komédia drámaszövegéhez fordult, aztán az előadást vizsgálta, a rendezői testpoétikát is érvényesítő megoldásaiból értelmezte a klasszikus szöveget, annak a (fiatal) közönségre tett hatásából vont le következtetéseket. Vizsgálata modern, színházzemiotikai, színháztörténeti (színjátszástörténeti) és közönségszociológiai szempontokat is bevet a komparáció több síkon megvalósuló módszere érvényesítésekor.

Összességében eredményes volt a kutatás, a kutatócsoport tagjai egymástól is tanultak. A komparáció sokféle módszere hasznosult az irodalmi és színpadi művek vizsgálatakor.

Köszönjük a kutatások elvégzéséhez nyújtott résztámogatást.

Kolozsvár, 2015. december 21-én

Egyed Emese

kutatásvezető